

TRZODA CHLEWNA 11/2014

Marek Gasiński
Wytwórnia Pasz LIRA w Krzywiniu

„Męskie problemy...”

Jedną z ważniejszych przyczyn zaburzeń w rozrodzie trzody chlewnej jest brak popędu płciowego u knurów lub znacznie obniżone libido. Nie zawsze jednak przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w zachowaniu i funkcjonowaniu organizmu samca. Często przyczyny są bardzo złożone, a czasem, wręcz bardzo prozaiczne...

Knury zwlekające ze skokiem lub „odmawiające” wspięcia się na fantom mogą, szczególnie w profesjonalnych stacjach produkcji nasienia knurów, stanowić poważny problem. Zwłaszcza wówczas kiedy w krótkim czasie należy pobrać, rozrzedzić i wysłać klientom dużą liczbę zamówionych dawek. Dobrze przygotowany i wytrenowany knur potrzebuje nie więcej niż 10 – 15 minut od chwili doprowadzenia go do manezu do momentu wspięcia na fantom. Spadek aktywności seksualnej knurów może być przyczyną jednego lub kilku przedstawionych poniżej czynników:

- + stresu spowodowanego warunkami klimatycznymi
- + problemami zdrowotnymi zwierzęcia
- + nadmierną eksploatacją, szczególnie młodych i niedojrzałych w pełni knurów
- + nieprawidłowym żywieniem
- + problemami natury psychologicznej (stres, złe traktowanie podczas pobierania nasienia)
- + masturbacją
- + niewłaściwą konstrukcją fantomu

Zachowania seksualne knurów koordynowane są przez centralny układ nerwowy, oraz wydzielane przez gonady męskie hormony płciowe - androgeny. Pomimo usilnych prób stworzenia ze świni domowej zwierzęcia asezonowego, w aktywności rozrodczej współczesnych ras świń obserwuje się sezonowe zmiany w zachowaniu zwierząt obu płci. Takie charakterystyczne, sezonowe uwarunkowania są wciąż bardzo wyraźnie uwidocznione w biologii ich dzikich przodków. Sezonowy wzorzec aktywności seksualnej świń przejawia się przede wszystkim obniżeniem popędu płciowego w okresie letnim oraz niskim poziomem androgenów w krwi.

Oczywistą konsekwencją tego jest wzrost liczby nie zakwalifikowanych do rozrzedzania ejakulatów, charakteryzujących się spadkiem ruchliwości i wzrostem liczby morfologicznie zmienionych plemników. W okresie wysokich temperatur obserwuje się dość wyraźne różnice w reagowaniu na podwyższenie temperatury otoczenia pomiędzy poszczególnymi knurami, zjawisko to określa się mianem odporności cieplnej zwierząt.

Komfortowe utrzymanie knurów wymaga zapewnienia rozplodnikom optymalnych warunków środowiskowych. Dotyczy to m.in. zagwarantowania samcom bardzo dobrego chłodzenia i odpowiedniej cyrkulacji powietrza, pamiętać jednak należy, że ochładzanie powietrza jest związane z napływem chłodnego powietrza i wzrostem wilgotności względnej.

Jednakże, oba te czynniki muszą być stale kontrolowane. Z przeprowadzonych doświadczeń wynika, że wzrost temperatury otoczenia powyżej 32° C nie powoduje nadmiernych zmian w jakości nasienia jeżeli wilgotność względna powietrza nie przekracza 70%. Natomiast przy wilgotności względnej powyżej 70% już nieco niższe temperatury 26-29 °C mogą wywołać natężenie zmian w budowie morfologicznej plemników (Pejsak, 2002).

Poniżej zestawiono wybrane parametry charakteryzujące pomieszczenia dla knurów użytkowanych w inseminacji:

Optymalna temperatura – 12-15° C

Wilgotność – 60-75%

Prędkość przepływu powietrza – 0,5-0,2 m/sek

Wymiana powietrza latem – 100 m³/h/szt

Wymiana powietrza zimą – 20 m³/h/szt

Poziom hałas – 85 dB

Należy pamiętać także, że stres spowodowany podwyższoną temperaturą otoczenia trwale lub okresowo upośledza proces spermatogenezy – proces dojrzewania plemników. Plemniki niedojrzałe są dużo bardziej wrażliwe na negatywny wpływ nawet niezbyt silnego stresu niż, przebywające już w najądrzach plemniki dojrzałe. Skutki jego oddziaływania zależne są od czasu trwania czynnika stresogennego oraz jego natężenia. Dla przykładu kilkudniowe wahania temperatur w pomieszczeniach dla knurów (i związane z tym kilkudniowe podwyższenie ciepłoty ciała knurów) może doprowadzić do zaburzeń w procesie spermatogenezy, czego efektem jest pogorszenie jakości pozyskiwanych ejakulatów. Skutki działania stresu uwidaczniają się, w tym wypadku, dopiero po ok. 2-3 tygodniach od chwili jego zadziałania a poprawa jakości nasienia następuje po kolejnych 2-3 tygodniach (Pejsak, 2002).

Problemy fizyczne i zdrowotne mogą być spowodowane nadmierną ruchliwością knura i nadwyrażaniem kończyn tylnych podczas czynności pobierania nasienia. Kolejnymi przyczynami niechęci do wspinania się samców na fantom mogą być bóle w kręgosłupie, kończynach tylnych i racicach lub ogólna wątłość muskulatury zwierzęcia. Często zmiany te są wręcz niewidoczne „na pierwszy rzut oka” a zauważyć je można dopiero podczas długiej i wnikliwej obserwacji zachowania zwierzęcia. Co ważne – nie tylko podczas próby pozyskania od niego nasienia ale również w okresie tzw. spoczynku.

Innymi przyczynami natury zdrowotnej, której efektem jest bark zainteresowania fantomem mogą być schorzenia układu krążenia. Także różnego rodzaju infekcje lub nawet chwilowa, z pozoru niegroźna niedyspozycja zwierzęcia może zmniejszyć zainteresowanie knura fantomem.

Młode knury (8 -12 miesiąca życia) powinny być eksploatowane z rozważą i zaleca się wykorzystywanie ich nie częściej niż trzy razy w ciągu dwóch tygodni (optymalne przerwy w pozyskiwaniu nasienia to okres 5-7 dni). Dorosłe knury (powyżej 12 miesiąca życia) także nie powinny być nadmiernie eksploatowane. Właściwym jest pobieranie nasienia dwa razy w ciągu tygodnia. Trzykrotne pobieranie w ciągu jednego tygodnia powinno być wykonywane tylko przez krótki okres czasu. Zmiany składu plazmy nasienia związane ze zbyt częstymi pobiórkami mogą mieć bardzo istotny wpływ na przeżywalność plemników podczas późniejszego przechowywania nasienia.

Brak popędu płciowego nie jest zazwyczaj wynikiem obniżonej kondycji reproduktora, spowodowanej zbyt niskim poziomem żywienia. Natomiast powszechnie wiadomo, że niewłaściwie zbilansowane, zbyt obfite żywienie knurów powoduje szybki wzrost masy ciała rozplodników, a w konsekwencji wyraźne obniżenie popędu płciowego.

Utrzymanie knurów w poprawnej kondycji ciała jest bardzo ważne nie tylko ze względu na popęd płciowy knura, ale także na jakość produkowanych plemników. Zmniejszenie ilości produkowanego nasienia przy jednoczesnym pogorszeniu jego jakości może nastąpić w konsekwencji zbyt ubożego poziomu białka i tłuszczu w paszy. Ma to miejsce zwłaszcza wówczas, kiedy temperatura w pomieszczeniach dla knurów spada poniżej 20°C.

Ważnym czynnikiem warunkującym libido knurów mogą być również problemy psychologiczne. Zbyt długie izolowanie knurów w okresie dojrzałości płciowej, negatywne doświadczenia z okresu treningowego młodych knurów, złe obchodzenie się ze zwierzętami mogą również osłabić prawidłowe reakcje knura związane z wspinaniem się na fantom. Pewnym rozwiązaniem jest podawanie knurom z zaburzeniami popędu płciowego testosteronu. Takie działanie przyniesie z pewnością istotną poprawę zachowań seksualnych i zwiększy zainteresowanie fantomem, ale tylko na krótki okres. Jeżeli testosteron podawany będzie knurom przez zbyt długi czas może doprowadzić do trwałych zaburzeń w procesie spermatogenezy lub do całkowitego ustaniu procesu wytwarzania i rozwoju plemników.

Sporadycznie u knurów, które są zbyt rzadko wykorzystywane do pobierania nasienia można zaobserwować zjawisko masturbacji. Dotyczy ono wyłącznie knurów o nieco ponad przeciętnym popędzie płciowym. Knury te wymagają pobierania od nich nasienia z większą częstotliwością. Jeżeli pomimo zwiększonej częstotliwości pozyskiwania nasienia od takich knurów, zwierzęta nie zaprzestają masturbowania się należy je eliminować ze stada. Pozyskiwane od nich nasienie będzie zawsze nasieniem o nieco obniżonych parametrach, a co gorsze, zachowania te mogą spowodować wystąpienie zjawiska masturbacji u knurów w sąsiednich kojcach.

Jeszcze inną przyczyną niechęci do wspinania się jest używanie źle skonstruowanego (zbyt niskiego lub zbyt wysokiego albo bez możliwości regulacji tych ostatnich) fantomu. Należy wnikliwie obserwować zachowanie się knura podczas wspinania się na imitację samicy. Wadliwy fantom może mieć niewłaściwą wysokość lub kształt, co w konsekwencji może doprowadzić do odgnieceń i bolesności okolicy mostkowej klatki piersiowej knura. Szczególnie młode knury cierpią z powodu nieprawidłowo wykonanych fantomów. Gdy są one zbyt szerokie i powodują u zwierzęcia rozciąganie się jego łopatek. Spowoduje to w konsekwencji bardzo silny ból i niechęć rozplodnika do oddawania kolejnych skoków. Zjawisko to można zaobserwować podczas pozyskiwania nasienia. Knury przesuwały się z boku na bok lub usiłują położyć jedną nogę na szczycie fantomu i unoszą się wówczas próbując uwolnić się od ucisku. Poprawną wysokością dla większości knurów jest fantom podniesiony na wysokość dolnego punktu łopatki.